

Nr 11.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående upphävande av lagen den 30 juni 1947 (nr 324) om kronans förköpsrätt.

Tredje lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 305 i första kammaren av herr *Bergh* och nr 399 i andra kammaren av herr *Birke*.

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts att riksdagen måtte besluta, att lagen den 30 juni 1947 om kronans förköpsrätt skall upphävas med utgången av juni månad 1952.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för motionärernas förslag, får utskottet hänvisa till motionerna.

Jämväl i två likalydande motioner vid 1951 års riksdag, I: 217 och II: 299, framställdes yrkanden om upphävande av lagen om kronans förköpsrätt. Enligt sagda motionsyrkanden borde lagen upphöra att gälla från och med den 1 juli 1951. Motionärerna uppehöll sig i motionerna bl. a. vid den arbetsbelastning och de kostnader, förköpsärendena medfört för lantbruksnämnderna, och jämförde härmed det resultat, ifrågavarande lagstiftning lett till för jordbrukets yttre rationalisering. Motionärerna grundade därvid sina bedömanden å antalet beslutade förköp under åren 1949 och 1950. Detta antal uppgick till 51 förköpsfall år 1949 och 58 fall år 1950 (jämför nedan intagna uppställning). Till det i motionärernas tycke magra resultatet av lantbruksnämndernas arbete med förköpsärendena fogade motionärerna följande kommentarer:

Förklaringen ligger i att småbrukens förekomst — där de inte skapats genom en missriktad statlig egnahemsverksamhet — i regel beror av att de naturliga betingelserna inte möjliggjort bildandet av annat än småbruk. Där betingelser funnits för skapande av större brukningsenheter ha de i betydande grad undan för undan tillvaratagits genom jordbrukarnas egna rationaliseringsåtgärder genom nyodling och sammanslagningar. Den utredning, som föregick 1947 års beslut om den framtida jordbrukspolitiken, konstaterade visserligen med jordbruksstatistikens hjälp, att fortsatt rationalisering genom arealökning vore önskvärd för ett stort antal småbruk, men lämnade ingen uppgift om för hur många småbruk de naturliga betingelserna voro sådana, att detta vore möjligt. Man nöjde sig med att föreslå så långt gående lagar som om kronans förköpsrätt och expropriationsrätt för rationaliseringsändamål. I fråga om förköpslagen visar nu erfarenheten, att dess värde för rationaliseringen är mycket begänsat och att den praktiskt taget är betydelselös för det svenska jordbrukets strukturförändring genom yttre rationalisering. Den vid lagens genomförande allmänt spridda uppfattningen, att förköpsrätt skulle vara nödvändig för rationaliseringsarbetet, har visat sig vara ogrundad.

I yttrande över nämnda båda motioner uttalade *lantbruksstyrelsen* — sedan styrelsen granskat motionärernas uppgifter rörande den arbetsbelastning och de kostnader, förköpsärendena skulle ha medfört, samt därvid funnit dessa uppgifter överdrivna — följande mening:

Under återopande av det anförda samt då verkningarna av lagen om kronans förköpsrätt icke kunna mätas i antalet fullföljda förköpsförvärv utan lagen visat sig ha sitt största värde som ett medel att nå kontakt med parterna och komma till förhandlingar angående uppgörelser under hand rörande för rationaliseringsverksamheten erforderliga fastigheter, får *lantbruksstyrelsen* avstyrka bifall till motionerna.

Jämväl i de övriga yttranden, som avgåvos över motionerna, avstyrktes dessa. Sålunda framhöll *Riksförbundet Landsbygdens folk* som sin erfarenhet, att lagen om kronans förköpsrätt redan i många fall lett till nyttiga åtgärder för jordbrukets rationalisering, medan *Småbrukarnas riksförbund* och *Sveriges lantbruksförbund* båda ansågo, att lagen alltför kort tid tillämpats för att man skulle kunna bedöma, huruvida skäl funnes att upphäva densamma.

I *utlåtande över bl. a. sistnämnda två motioner* (Utl. nr 2/1951) anförde *tredje lagutskottet* följande beträffande motionerna:

Det är enligt utskottets mening icke görligt att bedöma värdet av lagen om kronans förköpsrätt utifrån verkningarna av lagen under den korta tid, som förflutit efter dess ikraftträdande. Samma åsikt har också kommit till uttryck i ett par av yttrandena över motionerna. Såsom *lantbruksstyrelsen* betonat i sitt yttrande, kunna lagens verkningar icke mätas i antalet förköpsförvärv. Lagens kanske viktigaste funktion torde vara att åstadkomma frivilliga försäljningar för rationaliseringsändamål, ett syfte som lagen kan nå genom sin blotta existens. Det lär icke kunna råda tvekan om att uti ifrågavarande avseende lagstiftningen redan hunnit visa sin betydelse. Utskottet finner det anförda utgöra tillräckligt skäl för att avstyrka bifall till motionerna.

I nedan intagna uppställning lämnas vissa *uppgifter rörande under åren 1949—1951 handlagda ärenden enligt lagen om kronans förköpsrätt*. Uppgifterna äro hämtade ur *lantbruksstyrelsens årsredogörelser rörande lantbruksnämndernas verksamhet*:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Antal hembud	Antal ev. förköpsfall, varom inskrivningsdomaren lämnat underrättelse	Antal ev. förköpsfall, som anmälts av köpare	Summa av kol. 1—3	Antal antagna hembud	Antal i kol. 2—3 angivna fall, som blivit föremål för stämning	Antal i kol. 2—3 angivna fall, där nämnden beslutat förköp men friv. uppg. träffats	Summa av kol. 5—7	Antal förvärvade brukningsenheter; antalet avser såväl förvärv genom aktiv inköpspolitik som förvärv enl. kol. 5—7	
1949	395	6 699	360	7 454	83	27	24	134	139
1950	299	7 909	329	8 537	80	25	33	138	204
1951	312	6 943	216	7 471	106	55	31	192	306

Här torde slutligen böra omnämnas, att den av chefen för jordbruksdepartementet i november 1951 tillkallade *utredningen rörande frågan om behovet av åtgärder för förstärkning av ofullständiga jordbruk med skog m. m.* enligt direktiven skall bl. a. verkställa en översyn av bestämmelserna i lagen om kronans förköpsrätt. Denna översyn avses gå ut på en prövning av huruvida några justeringar i lagen äro påkallade. Utredningen har jämväl att överväga, om lagstiftningen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet bör bibehållas. Därest utredningen skulle finna, att behov av fortsatt jordförvärvslagstiftning föreligger, skall utredningen tillika pröva, huruvida man ej i större utsträckning än vad för närvarande är fallet kan samordna denna lagstiftning med lagstiftningen om kronans förköpsrätt. (Se riksdagsberättelsen till 1952 års riksdag, s. 187 ff.)

Utskottet. De nu framlagda båda motionerna hänvisa i huvudsak till vad som anfördes i de ovan omförmälda motionerna I: 217 och II: 299 vid 1951 års riksdag. Den i sistnämnda motioner uttalade uppfattningen, att resultatet av lantbruksnämndernas arbete med förköpsärenden vore magert, grundades som framgått å antalet av de fall under åren 1949 och 1950, i vilka lantbruksnämnderna beslutat att utöva kronans förköpsrätt. Enligt utskottets bedömande böra emellertid jämväl andra verkningar av lagen om kronans förköpsrätt tagas i betraktande i detta sammanhang. Härvid avser utskottet i första hand dels antalet fall, i vilka lantbruksnämnderna antagit hembud av fastighet, dels antalet fastighetsförvärv genom nämndernas aktiva inköspolitik. Inbegripas dessa antagna hembud och förvärv utan föregående beslut om förköpsrättens utövande stiger antalet av nämnderna förvärvade brukningsenheter — såsom uppställningen här ovan utvisar — från 51 fall 1949 och 58 fall 1950, som i fjolårsmotionerna I: 217 och II: 299 uppgavs, till 139 fall 1949 och 204 fall 1950. För 1951 är enligt uppställningen motsvarande siffra 306. Av de sålunda redovisade sifferuppgifterna lär alltså kunna utläsas både att lantbruksnämndernas arbete på det område, som här är i fråga, skänkt ett bättre resultat för åren 1949 och 1950 än vad fjolårsmotionerna I: 217 och II: 299 giva vid handen och att för 1951 års vidkommande resultatet av detta arbete varit betydligt mera gynnsamt än tidigare.

Mest angeläget vid ställningstagandet till de nu framlagda motionerna om upphävande av lagen om kronans förköpsrätt synes dock vara att beakta de rationaliseringsverkningar av lagen, vilka icke kunna mätas i antalet förköpsförvärv eller andra förvärv från lantbruksnämndernas sida. Såsom betonades av tredje lagutskottet vid 1951 års riksdag torde lagens kanske viktigaste funktion vara att åstadkomma frivilliga försäljningar för rationaliseringsändamål — d. v. s. främst försäljningar i dylikt ändamål till enskilda köpare — samt att lagen kan nå och i viss utsträckning nått detta syfte genom sin blotta existens. För övrigt lär alltjämt gälla, att det icke är görligt att säkert bedöma lagens värde utifrån verkningarna av lagen under den korta tid, som förflutit efter dess ikraftträdande.

På grund av det anförda får utskottet alltså hemställa,
att förevarande motioner, I: 305 och II: 399, icke måtte
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 mars 1952.

På tredje lagutskottets vägnar:

ABEL ANDERSSON.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Carl Eriksson*, Nils A. Larsson, Albert Hermansson, Lars Andersson, Eskilsson, Ivar Nilzon, Boo och Spetz*; samt

från andra kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Stjärne, Ericsson i Sörsjön, Andersson i Dunker*, Åhman, von Seth, Andersson i Ryggestad och Bengtsson i Halmstad.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Eskilsson* och *von Seth*.
